

РАЗДЕЛ 6. РЕГИОНАЛЬНАЯ ПРЕССА: ИСТОРИЯ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

УДК 070.41

Акіншина І.М.

ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРЕСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДОНБАСУ)

Акиншина И.Н. Изучение региональной прессы как источник исторического опыта (на материале периодических изданий Донбасса)

В статье рассматриваются вопросы значения изучения региональной прессы Донбасса периода немецко-фашистской оккупации в истории украинской журналистики, выделены основные темы публикаций этого периода - изобличение сталинских репрессий, возрождение украинских традиций.

Ключевые слова: журналистика, журналисты, региональная пресса, газеты

Акіншина І.М. Вивчення регіональної преси як джерело історичного досвіду (на матеріалі періодичних видань Донбасу)

У статті розглядаються питання значення вивчення регіональної преси Донбасу періоду німецько-фашистської окупації в історії української журналістики, виділені провідні теми публікацій цього періоду - викриття сталінських репресій, відродження українських традицій.

Ключові слова: журналістика, журналісти, регіональна преса, газети

Akinshyna I. M. Study of regional press as source of historical experience (on material of seithe the press Donbass)

In the article look ask value of study of regional press of Donbass this is period german-fascist occupation are examined in history of Ukrainian journalism, the basic themes of publications of it are selected period is exposing of the stalinsty repressions, revival of Ukrainian traditions.

Key words: journalism, journalists, regional press, newspapers

Навчання журналістів, як і власне розвиток журналістики, тісно пов'язане з вивченням історії. За останні десятиліття особливого значення набуло дослідження регіональної преси різних періодів, оскільки саме вона є флагманом і виразником думки громади. Але існують певні часові відрізки, коли правда замовчується, а документи, фактаж приховують у архівах. Це породжує „білі плями” в історії народів, країн, людей. Однією з подібних лакун в історії української журналістики є питання існування вітчизняних ЗМІ на території Донбасу періоду німецько-фашистської окупації. Слід зазначити, що ця проблема не знаходила свого вирішення в журналістознавстві, історії, культурології, літературознавстві, лінгвістиці, соціології. У ліквідації прогалин історичного й культурного минулого регіону шляхом упорядкування й систематизації тематики періодичних видань вбачаємо актуальність обраної теми.

Метою статті є дослідження тематичних обріїв преси Донбасу періоду німецько-фашистської окупації. Робота має описовий характер. Використані матеріали Державного архіву Луганської області мають журналістознавчу, історичну та культурологічну цінність. У спробі аналізу журналістських текстів заданого періоду полягає наукова новизна роботи.

Постановка проблеми. На окупованій фашистами території України відроджувалась і функціонувала українська преса. У Донбасі видавалось близько десятка україномовних газет („Нове Життя”, „Ранок”, „Маріупольська газета”, „Донецька газета”, „Бахмутський вісник” тощо).

У будь-які епохи індикатором суспільних подій і виразником прагнень народу виступала журналістика. Тому провідними темами українських видань того часу були: висвітлення політичної ситуації в країні, викриття сталінського режиму, відродження української державності й свідомості.

Так, наприклад, у газеті „Ранок” (м. Попасна) у статті „Не погас козацький дух”, один заголовок котрої говорить про визвольні настрої українського народу, повідомляється: „Україна переживає незабутні дні всенародного зриву. Полум'яна ідея Українського Визвольного Війська, ідея збройної боротьби українського народу за свою кращу долю на боці Німеччини і Європи у великому й вирішному на цілі століття змаганні проти лютого большевицького ворога, окрилює й сковає в один моноліт увесь народ. З усіх міст, осель і сіл України надходять радісні вістки про те, що народ України відчуває й розуміє особливу вагу тієї неповторної переломної доби, де невідно втратити ні одного дня, ні одної нагоди” [9, с.4]. Далі лінія сюжету статті підводить нас до основного - до гасла, під яким йшли до військ молоді й старі, маючи в серці віру в перемогу. „Тисячі молодих і старих чоловіків з Правобережжя, Лівобережжя, з Донбасу і Чорноморщини, з Полісся і Галичини

зголошуються до лав УВВ, відповідаючи на поклик Матері-України могутнім козацьким: ми чуємо, ми йдемо, ми. будемо бити ворога аж до перемоги, бо ще не вмерла козацька слава, є ще порох в порохівницях. Доки живе Сталін, доки живе більшовізм - не бути вільній Україні!" [9, с.4].

Люди, які розуміли реальну ідеологію комунізму і бачили справжнє „обличчя„, Сталіна, відчувши тимчасову свободу від тоталітарного ладу, писали про те, що було в серці. У другій світовій війні стикнулися дві найжахливіші й тождні ідеології, вибирати з котрих було важко.

Українські журналісти працювали не на німецьких окупантів і не проти „советів“, вони працювали заради правди, заради прав власного народу. Не дивно, що після визволення окупованої території їх визнали ворогами народу й розстріляли. По собі вони залишили публікації, котрі допомагають відкрити сторінки історії, що досі тримають у таємниці. Усе, про що наш народ дізнається поступово з часів перебудови, міститься на сторінках українських газет 1942-1943 років.

Першою і головною темою була тема антирадянського спрямування. Новій владі імпонувало невдоволення корінного населення більшовицькою владою. Після окупації гітлерівськими військами території України місцевим газетам відкрився доступ до періодичних видань Європи, до публікацій досвідчених журналістів світу. Використовуючи їх матеріали щодо країни Рад, українські журналісти могли дізнаватися правду, котру радянська цензура ніколи не допускала до масової аудиторії. Хоча більшість з них носила суто агітаційний антирадянський характер (що є абсолютно не дивним під час будь-якого ідеологічного протистояння, а тим більше під час військових дій), та наведені справжні історичні факти (як докази) вражають і сьогодні.

Наприклад, у газеті „Нове Життя“ (м. Первомайськ) часто зустрічається інформація, що спочатку була надрукована за кордоном, а лише потім доходила до Донбасу. У статті „Масова нужда в Советському Союзі“ описані враження американського журналіста Вальтера Гривнера після кількомісячного перебування в країні Сталіна. „Сірий, бідолашний, нужденний край,, - це загальне враження Гривнера. Він зазначив, що в демократичних країнах ледве чи хто уявляє дійсний стан нужди Советського Союзу. Все, що ми розуміємо під воєнною нуждою, є зникаючим перед обмеженням, бідною та масовою нуждою тієї країни. „Ціле життя робить враження чорного, тяжкого сну“ [1, с.3].

У статті „Що діється в Советському Союзі?“ автор намагається пояснити, чому „совети“ йдуть у наступ, не жалючі солдат, чому продовжують безглуздо витратити свої сили. А потім робить висновок, що змушує задуматись кожного, хто його прочитає: „Не зважаючи на нужду населення, можновладці московського Кремля двадцять років озброювалися для нападу на Європу, і також сьогодні з брутальною енергією і без всякої надії на людське життя кидають вони все, щоб лише змінити своє розбите воєнне щастя. Лише цим можна собі пояснити, що совети, незважаючи на великі втрати, все ще розпоряджаються силою до наступів, які шалюють тепер в головних пунктах східного фронту. Більшовицький режим вже не раз доказав, що у нього нічого не значить голод, або навіть жертви мільйонів людських існувань, коли йде про цілі, які для нього важні“ [2, с. 1].

Неодноразово журналісти окупаційних часів підкреслюють, що більшовізм - це смерть та голодна страта. Свідченням цього є „Советське надзвичайне повідомлення про Вінницькі масові могили“, факти знищення більшовиками українців, яких замордували та вбили не розбираючи чи офіцер, чи рядовий солдат. Загибло 10000 чоловік: „РІВНЕ. - Вінницькі масові могили - документ, який вимовно обвинувачує не лише Сталіна і його бандитську кліку, але також і всю ту забріхану комуністичну ідеологію, що зародилася у хворобливих жидівських мізках, і яка 25 років безкарно виконувала найжахливіші злочини. Більшовізм - це руйна, смерть, ожебрачення і голод, неволя і фізичне винищення народу“ [8, с.2]. Далі в статті описано, як українське громадянство Вінниці, довідавшись про нечуваний злочин, звернулося з повним довір'ям до німецької влади, просячи її дозволу на ексгумацію трупів нещасних жертв із ганебних ям та дозвіл на християнське людське поховання мучеників за віру і батьківщину. А коли німецька влада пішла назустріч проханню українців, тоді почалося у Вінниці справжнісіньке пекло. Автор статті не знаходить остаточної відповіді, заради чого гинули люди, але переконує, що всі „гарантії“ радянської влади лишалися лише словами. Люди, які були елітою українського селянства Вінничини, повинні були загинути в ім'я „імперіалістичних прагнень більшовицького Кремля“. Повинні були загинути безслідно. І для цього „сталінські посіпаки“ вдалися до всіх можливих насильницьких заходів: „У Вінниці лежали трупи замордованих советських громадян, яким „найдемократичніша в світі“ сталінська конституція гарантувала життя і безпеку“ [8, с.3].

На окупованій території Донбасу не існувало радянських видань, але українські журналісти володіли інформацією про матеріали „советських“ газет. Вони мали змогу порівняти, переконатися в правдивості Чи обмані радянських періодичних видань. А листівки, котрі інколи з'являлися на деревах у лісі, не приносили бажаного результату. В одному з номерів „Нового Життя“ надруковано досить цікаву розвідку про те, що пише радянська преса і як на це реагує український народ. Стаття під назвою „Що пише „Правда“?“ одразу привертає увагу: „Що пише сьогодні, в другому році війни на

сході більшовицький офіціоз? А втім „пише” - це забагато сказано. „Правда” перш за все публікує. Вона опубліковує без кінця-краю „привітання”, „заяви вірності” й обіцянки „трудящего населення СРСР”, адресовані „мудрому батюшці” Сталінові. Потреба більшовицького режиму переконуватись раз у раз в „любові” і вірності своїх підданих, які нишком стогнуть, видно ще зростає [7, с.3]. І далі: „3 16 сторінок „Правди” половина вкрита цими заявами „вільної народної волі”. Складається враження, що потрапив на кладовище: тільки надгробні камені, на яких великими літерами виведено напис: „Нашому мучителеві Сталіну. Ми твої піддані. Ми послухно поховали свою честь, наші душі, нашу волю! Народ” [7, с.3].

Відповідь на питання - чи справедливо називає автор статті Сталіна мучителем - знаходимо в статті „Черчілль про масове більшовицьке вбивство”: „Іспанська газета „Ель Еспаноль” згадує про встановлення теперішнього англійського міністра Вінстона Черчілля, який писав у своїй книзі „Світова криза”, що більшовицька революція коштувала життя 28 єпископів, 1219 священників, 6000 вчителів, 9000 лікарів, 12950 поміщиків, 54000 офіцерів, 70000 поліцейських, 193290 робітників, 260000 солдат, 355250 інтелігенції та 815 жінок. Одночасно газета нагадує читачам, що в вересні місяці 1939 року при окупації советами Польщі, невідомо де ділися 1,5 мільйона поляків” [4, с.2]. Отже, однією з провідних тем українських газет Донбасу 1942-1943 років було розвінчання культу особи Сталіна і його політики, який і зараз ще має свій вплив на частину населення.

Другою, не менш значущою темою була тема відродження українських традицій. Дивним є те, що, незважаючи на жорстоке ставлення до слов'ян, німецька влада не заперечувала широкого вжитку української мови, повертала їй дозволяла відбудовувати церкви та розвивати національну освіту на території України. Чимала кількість статей українських газет Донбасу присвячено висловлюванню подяки за відродження української національної культури.

У статті „Відродження українських традицій” йдеться про нові паростки українського відродження, появу нових талантів: композиторів, поетів, журналістів, артистів. Одночасно відроджувалась православна віра: „Советська система намагалася всіма засобами відірвати український народ від релігії, традиції, його звичаїв, але даремно. Після приходу німецьких військ в наші села почалося релігійне життя, поновилися давні звичаї українського народу” [5, с.3]. Селяни починають справляти всі великі свята, ходити до церкви, охрещувати дітей. А Єфремівське „Росія чи Європа?” простежується у наступних рядках: „Україна вільна від більшовицького панування. Скрізь у містах, селах і на хуторах видно початок нового життя. Пробивається як пролісок молода національна українська культура. Її талановиті кадри, і хоча ще тяжка пора, але вже ростуть і міцніють здібні люди нашої землі, які шанують європейську культуру і беруть з неї приклад. Хай же під ласкавим, ніжним і теплим доглядом Європи відроджується і встане нова Україна з її квітучим і новим життям” [5, с.4]. Такі ж думки знаходимо і в статті „Посвячення Божого храму” [6, с.1].

Нова влада за пропозицією громади відроджувала „доісторичні та ранньоісторичні” пам'ятники архітектури, котрі за „советів” було по-хижацьки знищено. „За вказівкою міського комісара, управа міста доручила охорону пам'ятників відділові культури та освіти. Складається повний список всіх пам'ятників культури та архітектури, що є в Києві. Для забезпечення цієї роботи введена спеціальна посада інспектора охорони пам'ятників” [3, с.4].

Висновки. Отже, будь-які події, що відбувались у країні, залишали свій відбиток на сторінках газет. Провідними темами були: по-перше, засудження сталінсько-більшовицького режиму; по-друге, відродження українських національних традицій. Таким чином, архівні матеріали свідчать про існування величезних лакун в історії журналістики та видавничої справи України, котрі потребують подальшого вивчення.

Джерела та література

1. „Нове Життя”. - 1943. - 28 січня (четвер). - С. 3.
2. „Нове Життя”. - 1943. - 9 лютого (вівторок). - С. 1.
3. „Нове Життя”. - 1943. - 18 лютого (четвер). - С. 4.
4. „Нове Життя”. - 1943. - 18 березня (четвер). - С. 2.
5. „Нове Життя”. - 1943. - 17 квітня (субота). - С. 3-4.
6. „Нове Життя”. - 1943. - 8 червня (вівторок). - С. 1.
7. „Нове Життя”. - 1943. - 19 червня (субота). - С. 3.
8. „Нове Життя”. - 1943. - 31 серпня (вівторок). - С. 2-3.
9. „Ранок”. - 1943. - 29 серпня (неділя). - С. 4.

Поступила до редакції 18.08.2007 р.